

II PART: TAULA RODONA: LA REFLEXIÓ TEOLÒGICA, AVUI:

Participants: P. Ferran MANRESA, Mn. Ramon PRAT I PONTS i Mn. Josep M. ROVIRA BELLOSO.

Moderador: Mn. Casimir MARTÍ.

DES DE LA PERSPECTIVA DE LA TEOLOGIA FONAMENTAL

La meua participació en aquesta «taula rodona» s'ha de cenyir al camp de la teologia fonamental, car, durant uns quants anys, he procurat de prestar-hi atenció. Per altra part, tant el pensament teològic contemporani dels tres personatges que homenatgem, com una certa intenció personal del pensament propi d'aquests personatges tingueren un tarannà apologetic, desenvolupat en cada cas de manera diferent. I tots sabem que la teologia fonamental ha tingut un lligam històric amb l'apologetica.

Personalment, crec que fóra bo d'exposar breument dos punts clau: 1r. l'arrel de la teologia fonamental, per tal de comprendre millor, des de la nostra situació, la relació entre teologia fonamental i apologetica, i 2n. la pràctica i la temàtica de la teologia fonamental. Tots dos punts, evidentment, poden ésser objecte de discussió.

1. *L'arrel de la teologia fonamental*

La teologia fonamental és una part de la teologia que brolla del caràcter lliure de la fe cristiana i de la historicitat de la revelació i de la comunitat cristianes. La fe s'ofereix tot donant-ne raó, i les situacions en les quals s'ofereix van canviant en les preguntes, tasques i oportunitats que contenen. Aquest origen de la teologia fonamental fa que el seu exercici i la seva temàtica siguin molt variats, segons els moments històrics i els llocs socioculturals.

Un text del Nou Testament és, per a mi, l'estimulant actual i l'arrel permanent de la pràctica de la teologia fonamental: «De saviesa, amb tot, en parlem entre els perfectes, però d'una saviesa que no és pas d'aquest món, ni dels prínceps d'aquest món, que seran destituïts; parlem d'una saviesa de Déu, misteriosa, aquella que és amagada, que Déu predestinà, abans dels

segles per a glòria nostra, aquella que cap dels prínceps d'aquest món *no ha conegut, ja que, si l'haguessin coneguda, no haurien pas crucificat el Senyor de la glòria*». (1Cor 2,6-8). L'anunci de la fe és anunci del Crist crucificat, *escàndol* per als jueus i *niciesa* per als grecs.

A aquest anunci, la comunitat cristiana respon mitjançant la confessió de la fe (hímnicament), l'acció de gràcies (doxològicament) i la defensa de l'evangeli (apologèticament). La teologia, per tant, neix de la pràctica de la confessió, de l'acció de gràcies i de la defensa de l'evangeli. És a dir, l'església institueix la teologia a través de la seva edificació, de la seva missió i de la seva crítica i autocrítica: triple funció de la teologia a l'interior de l'Església. Podríem dir, doncs, que, des dels orígens, ha existit una funció de la teologia en virtut de la qual l'Església ha intentat de guanyar espais per a la fecunditat constructiva i crítica de la fe. Aquesta és la funció teològica en la qual es troba arrelada el que actualment anomenem teologia fonamental. No obstant això, ha passat que, segons les circumstàncies històriques, l'exercici pràctic d'aquesta funció ha anat variant: en determinades èpoques, ha accentuat el seu caràcter defensiu; en unes altres, el seu caràcter crític; en d'altres, l'edificatiu o «fonamentador».

De la *presència constant* i de l'*exercici variat* d'aquesta funció de la teologia, al llarg de la història de l'Església, en podem treure algunes conseqüències importants per a avui:

a) La teologia fonamental no pot proposar per si mateixa els seus propis temes ni calcular per endavant la forma de tractar-los. El seu camp és, doncs, *extraterritorial* pel que fa al sistema teològic establert; és un camp indicat per la situació històrica, social i cultural del moment, amb els seus reptes i contradiccions.

b) La teologia fonamental es troba estretament lligada a la vida pràctica de l'Església i s'oposa tant al condicionament radical del cristianisme per la via política i social com a la reconstrucció total del cristianisme per la via teòrica i filosòfica.

c) La permanència d'aquesta funció teològica de la teologia a través de les variades situacions històriques en les quals s'ha exercit a l'interior de la comunitat cristiana no ha estat fàcil ni clara; més aviat, ha estat una funció teològica l'especificitat de la qual és difícil de ser discernida a través de les seves diverses modalitats concretes, i a través dels interessos, compromisos i objectius immediats que l'han conduïda històricament. L'«interès» bàsic que mobilitza la teologia fonamental, ha d'ésser objecte, en cada situació històrica de la comunitat, d'un discerniment no solament personal (per part del teòleg), sinó també sòcio-eclesial.

2. La pràctica i la temàtica de la teologia fonamental

Crec que, actualment, l'objectiu de la teologia fonamental és aquest: mostrar (no demostrar) el potencial de sentit de la fe cristiana. Aquest potencial de sentit és el que, en paraules acadèmiques, anomenem «fonament». Mostrar que el fonament és un potencial de sentit per als homes i per a la societat és mostrar-lo com a «creïble».

Ara bé, mostrar la fecunditat de la fe com a potencial de sentit, mostrar-ne la credibilitat és, avui en dia, una tasca no sols convenient, sinó també important. Car, altrament, hom pot reaccionar davant d'una situació com la que vivim ara amb respostes instintives que, a la llarga, són destructives. Per exemple, davant de la novetat de la situació (tranquil·la desesperació) podem reaccionar amb un «ja no sé què ni perquè crec»; o, davant de la novetat de la situació («perillosa»), podem reaccionar amb un «val més atènyer-se a allò que és seguir i tornar enrere»; o, davant de la novetat de la situació («amb els seus valors nous»), podem reaccionar adaptant-nos-hi de tal manera (acríticament) que, al final, la fe acaba essent la paràfrasi de conviccions que, en el fons, ja no són cristianes.

Així, doncs, l'horitzó o la clau bàsica de la teologia fonamental és la «credibilitat» de la fe viscuda pràcticament en una situació històrica per la comunitat creient. Aquesta «credibilitat» conté els següents elements que constitueixen els factors que la teologia fonamental posa en joc a l'hora de se practicada.

a) *La credibilitat en si mateixa*: difícil d'ésser discernida teològicament. Car per a això caldrà distingir entre el «fonament o motiu» que la constitueix i les raons que l'expressen. El «fonament o motiu» és Déu mateix que convida a confiar en Ell. Hom percep aquest «fonament o motiu» en el mateix acte de creure, en el seu interior. Ara bé, quan tractem d'explicar-nos aquesta percepció creient, ja no podem oferir el misteri inabastable de Déu en reflexions, raonaments i paraules que no són Ell mateix. Oferim raons que mostrin que creure i aventurar-se a l'acte i a l'actiu de creure en el Déu cristià és honest, raonable, alliberador, té sentit, etc., etc. Distingir entre el «fonament o motiu» i les «raons o explicacions» és molt important, per tal com equival a deixar que Déu sigui Déu i que l'home sigui home. És a dir, Déu mai no pot ser abastat com quelcom raonable excepte en l'acte de confiar-s'hi incondicionalment; fins i tot la revelació de Déu ha d'acreditar-se davant de l'home en la seva llibertat i en la responsabilitat del seu destí personal i de les seves tasques històriques. Ara bé, atès que els portadors, els destinataris i les expressions i pràctiques de la revelació existeixen històricament, la credibilitat de la fe cristiana varia.

b) *La fonamentació*: és un conjunt d'operacions mitjançant les quals la teologia fonamental mostra la credibilitat de la fe. Operacions que han estat i poden ser diverses: per exemple, racionalistes («Déu ha parlat en la història; per tant, cal acceptar el que diu»), existencials («Déu és la plenitud del dinamisme humà; per tant, creure'l és digne de l'home»), pràxiques («Actuar conforme al dinamisme de la promesa cristiana fonamenta, corregeix, acompanya i dona plenitud a l'alliberament humà; per tant, creure és un servei alliberador»). En qualsevol cas, cal fer l'operació de «fonamentació» al servei de la fe. Per tant, s'ha de procurar que el model escollit per a fer-la no desfiguri, encara que sigui sense voler, la peculiaritat de la fe, tot convertint-la, o bé en una acceptació sotmesa a un Déu autoritari; o bé en un humanisme de caire existencial o ètic; o bé en una funció intramundana de l'alliberament. Per això, avui en dia, a diferència de temps no massa llunyans, l'operació de la teologia fonamental és compresa com una opera-

ció estrictament teològica. No com una operació prèvia, purament filosòfica, fenomenològica o sociològica. Malgrat tot, és clar que a l'interior de la fonamentació teològica cal emprar diferents mediacions.

c) *El fonament*: és allò en què recolza la teologia fonamental per tal de mostrar la credibilitat de la fe cristiana. Quin és el fonament? Depèn del model de fonamentació triat en una situació socio-cultural determinada. Així, per exemple, en el context de l'optimisme epistemològic de la primera Il·lustració, fou «la universalitat de la raó»; o, en el context de l'humanisme existencial, fou l'harmonia entre el dinamisme de l'esperit finit i el misteri que s'autocomunica; o, en un context d'absència de signes, pot ser (personalment, crec que ha de ser) la mateixa Promesa realitzada en Crist, amb la seva capacitat —si hom la viu pràcticament i significativament— d'anar desvetllant un potencial inesgotable de sentit.

d) *La situació històrica*: ja he dit que la teologia fonamental és una funció teològica situada sempre històricament. No solament «de fet» (com tota funció teològica), sinó, fins i tot, en la seva estructuració interna («de dret», podríem dir). Ara bé, cal prendre la situació històrica com quelcom «real». No com una «mera ocasió», sinó com el camp en el qual es posa a prova la capacitat d'assumir, corregir i superar les esperances i contradiccions del moment, la capacitat que té la fe viscuda o, en altres paraules, el poder teològic i alliberador de la fe. Nosaltres vivim aquesta situació històrica «interpretada culturalment»: vivim en un món interpretat per sistemes que no són neutrals o innocus davant de la fe cristiana. Per exemple, ja trobem interpretada la relació entre religió i canvi social («la religió és una superestructura», «la religió és un factor dependent al servei de l'harmonització social»). La teologia fonamental ha d'afrontar, doncs, críticament aquesta situació socio-cultural interpretada d'aquesta manera. La comunitat cristiana es troba relacionada de fet amb la societat d'una forma determinada. La «credibilitat» que la teologia fonamental intenta mostrar no és la credibilitat de «la meua» fe, sinó la credibilitat de la comunitat cristiana en la societat, de «la nostra» fe. No es tracta de donar raó de l'esperança que cadascú en particular alimenta en raó de la fe que creu posseir, sinó que es tracta de donar raó de l'esperança que tots nosaltres portem en vasos de terrissa com un servei a la humanitat. Així, la situació històrica esdevé un risc i una oportunitat de la fe i per a la fe. En un perill i en una frontera. En ella es troba la Presència actual de l'Esperit de Déu i la presència actual de l'esperit del món. D'ambdues presències, la que més temem sol ser la primera, ja que la inèrcia ens porta a acomodar-nos a aquest món, mentre que hom només accedeix a l'Esperit de Déu pasqualment.

e) *La pregunta*: tots els factors abans esmentats comencen a relacionar-se entre ells quan són moguts per la següent pregunta, pregunta que constitueix la «visual» de la pràctica de la teologia fonamental: *Quan la vida real de l'Església es va realitzant en la seva relació amb la societat i en cercle hermenèutic amb la seva «memòria cristiana», i va sorgint —i com— un inesgotable potencial de sentit que actualitza i fa creïble el missatge evangèlic, tot criticant i desbordant fins les realitzacions pràctiques de la mateixa comunitat?* Si l'Església assumeix els riscos i tasques del moment i

ho fa des de la seva memòria i des del seu anunci, aleshores podrà prendre consciència de diverses coses: del fet que la seva memòria i el seu anunci reforcen la veritat humana que està històricament en joc; del fet que la figura històrica que han anat adquirint la seva memòria i el seu anunci pot i ha de deixar-se criticar pel dinamisme crític del moment; del fet que la seva memòria pròpia i el seu anunci van desvetllant un sentit últim, ofert i definitivament lliurat a tot home i a tots els homes i confiat a la comunitat creient com un servei de correcció i plenificació històriques; del fet que la comunitat no romandrà assegurada en l'orgull de posseir la revelació de Déu, sinó urgida agraïdament a compartir el destí de tots, a descobrir les implicacions històriques de la seva memòria i del seu anunci i a rebre —a través d'elles— la seva graciosa ultimitat.

Ferran Manresa, s.j.